

Resurser och studieresultat på Komvux

En analys av Kunskapslyftet

J. Lucas Tilley

Resurser och studieresultat på Komvux^a

En analys av Kunskapslyftet

av

J. Lucas Tilley^b

2024-04-08

Sammanfattning

Hur påverkas elevers studieprestationer när resurserna per elev minskar? Tidigare forskning har undersökt denna frågeställning bland elever på grundskole- och gymnasienivå, men det finns få studier bland deltagare i vuxenutbildning. I den här rapporten studeras denna fråga genom att analysera effekterna av Kunskapslyftet, en utbildningssatsning som kraftigt ökade antalet platser på Komvux mellan åren 1997 och 2002. Första delen av analysen visar att det uppstod konkurrens om utbildningsresurserna i kommuner där expansionen av Komvux var som störst, med en minskning av andelen kvalificerade lärare och skolutgifter per elev. Andra delen av analysen visar att dessa negativa effekter på utbildningsresurserna sammanföll med ökade avhopp bland yngre vuxna elever (under 25 år) som själva inte var målgruppen för Kunskapslyftet. Sammantaget tyder dessa resultat på att elevers studieresultat inom vuxenutbildningen påverkas negativt av en minskad tillgång till utbildningsresurser.

---

^a Rapporten är en populärvetenskaplig sammanfattning av ”School resources, peer inputs, and student outcomes in adult education”, IFAU Working paper 2023:9 (Tilley 2023). Cristina Bratu, Peter Fredriksson, Helena Holmlund, Björn Öckert, Jan Saueremann, Olmo Silva, Anders Stenberg och Alexander Willén bidrog med värdefulla synpunkter. Finansiellt stöd från Jan Wallanders och Tom Hedelius stiftelse uppskattas.

^b Institutet för social forskning (SOFI), Stockholms universitet, e-post: lucas.tilley@sofi.su.se

Innehållsförteckning

1	Inledning	3
2	Komvux och Kunskapslyftet	4
3	Undersökningsdesign.....	6
3.1	Data och urval.....	6
3.2	Metod.....	7
4	Resultat	9
4.1	Minskad tillgång till utbildningsresurser	10
4.2	Ökad sannolikhet för avhopp.....	13
4.3	Liknande effekter oavsett bakgrund	14
5	Avslutande diskussion	15
6	Referenser	17

1 Inledning

Ökad tillgång till utbildning anses ofta vara en framgångsrik satsning för att förbättra människors färdigheter, produktivitet och välbefinnande. En viktig fråga är dock i vilken utsträckning det går att öka tillgången till utbildning utan att det försämrar kvaliteten. Utbildningssystemets resurser belastas när antalet elever ökar kraftigt. Exempelvis kan efterfrågan på nya lärare bli så hög att utbildningsanordnare tvingas anställa kandidater med bristfälliga kvalifikationer. Om lärarkvalifikationer eller andra utbildningsresurser har betydelse för elevers prestationer är det möjligt att satsningar som ökar tillgången till utbildning inte uppnår önskat resultat. Dessutom kan vissa elever, särskilt de som hade sökt utbildningen oavsett satsningen, få det svårare att klara utbildningen.

I denna rapport undersöker jag hur studieresultaten för elever inom den kommunala vuxenutbildningen (Komvux) påverkades när antalet studieplatser fördubblades till följd av Kunskapslyftet, 1997–2002. Kunskapslyftet riktades till lågutbildade arbetslösa i åldern 25–55 år. Analysen fokuserar på vuxna elever under 25 år. Deras utbildning påverkades av det stora elevinflödet men antalet deltagare och deltagarsammansättningen bör inte ha förändrats till följd av satsningen. Genom att fokusera på denna grupp minskar jag risken att resultaten kan förklaras av betydande förändringar i studiepopulationen. Ytterligare analyser indikerar dock att resultaten är överförbara även till äldre vuxna elever.

Huvudanalysen består av två delar. I den första delen undersöker jag hur Kunskapslyftet påverkade olika kvalitetsfaktorer som tidigare har visats ha betydelse för elevers studieresultat i andra sammanhang, såsom klasstorlek (Krueger och Whitmore 2001; Fredriksson m.fl. 2013), utgifter per elev (Jackson m.fl. 2020), lärarkvalifikationer (Anderson m.fl. 2011; Papay och Kraft 2015) samt elevsammansättning (Carrell m.fl. 2009). I den andra delen av analysen undersöker jag om eventuella förändringar i dessa kvalitetsfaktorer sammanföll med förändringar i elevers betyg eller sannolikhet att fullfölja sina kurser. Det skulle i så fall tyda på att det finns ett orsakssamband mellan dessa kvalitetsfaktorer och studieresultat.

Analysen utnyttjar regional variation i utökningen av Komvux för att skatta effekten av Kunskapslyftet. Huvudresultaten visar att det uppstod högre konkurrens om utbildningsresurser i kommuner där expansionen var som störst. Exempelvis skedde en markant minskning i elevers tillgång till kvalificerade lärare. Samtidigt försämrades elevernas studieresultat, med en tydlig ökning i avhopp från påbörjade kurser. Det finns dock inte några statistiskt signifikanta förändringar i elevers betyg bland dem som fullföljde sina kurser. Dessa resultat indikerar att en minskad tillgång till utbildningsresurser har en negativ inverkan på elevers sannolikhet att fullfölja sina kurser.

Resultaten i rapporten bidrar till den befintliga forskningen kring utbildningsresursers betydelse för studieresultat genom att studera en ny utbildningskontext. Tidigare studier har främst undersökt orsakssambandet mellan resurser och skolprestationer för elever i grund- och gymnasieskolan. Det finns även några studier på högskolenivå (t.ex. Ehrenberg och Zhang 2005; Hoffmann och Oreopoulos 2009), men det råder brist på studier inom andra former av vuxenutbildning. Resultaten bidrar också till forskningen om effekter av politiska åtgärder för att öka tillgången till utbildning, genom att visa att omfattande utbildningsexpansioner också kan få oavsiktliga negativa konsekvenser. Liknande resultat har tidigare funnits för en expansion av utbildningsplatser inom teknik- och naturvetenskap i högskolesektorn i Italien (Bianchi 2020). Forskningsfrågan är särskilt relevant att belysa inom vuxenutbildningen med tanke på de pågående policydiskussionerna om betydelsen av livslångt lärande för att förbättra samhällets kompetensförsörjning.

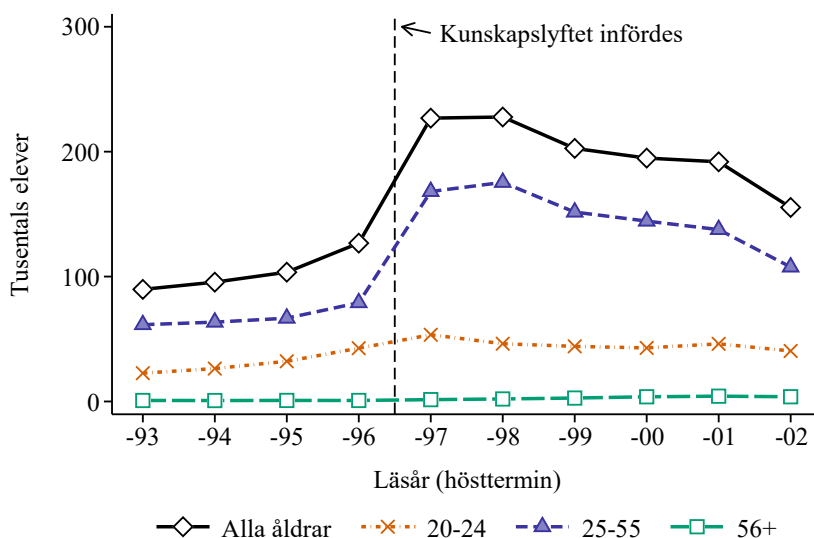
2 Komvux och Kunskapslyftet

I Sverige har man rätt att delta i kommunal vuxenutbildning (Komvux) om man har fyllt 20 år eller erhållit slutbetyg från gymnasiet. De flesta kurser inom Komvux ges på gymnasial nivå, men det finns även grundläggande kurser och påbyggnadsutbildningar. Elever har olika skäl för att delta. Det kan till exempel handla om att slutföra kurser som man inte klarade under gymnasietiden, komplettera tidigare utbildning med kurser som krävs för att komma in på en önskad högskoleutbildning eller tillägna sig relevanta kunskaper för ett nytt yrke. Det är relativt vanligt att delta. Cirka en av tre personer i en födelsekohort har registrerat sig på en kurs inom Komvux redan innan 25-års åldern (se Figur A.1 i Tilley 2023).

Mot slutet av 1990-talet ökade antalet elever i Komvux kraftigt till följd av en stor utbildningssatsning som kallades Kunskapslyftet. Satsningen pågick från juli 1997 till och med 2002 och hade två huvudsyften: dels att höja befolkningens utbildnings- och kunskapsnivå för att möta de nya kunskapskraven på den moderna arbetsmarknaden, dels att minska den höga arbetslösheten som kvarstod efter den senaste ekonomiska krisen. För att uppfylla dessa syften tilldelades kommunerna stora statsbidrag som totalt sett finansierade omkring 100 000 nya studieplatser inom Komvux per år. Ett villkor för statsbidraget var att kommunerna skulle tillhandahålla samma basorganisation som tidigare för egna medel. Detta krav säkerställde att satsningen inte skulle ersätta den befintliga, kommunalt finansierade vuxenutbildningen.

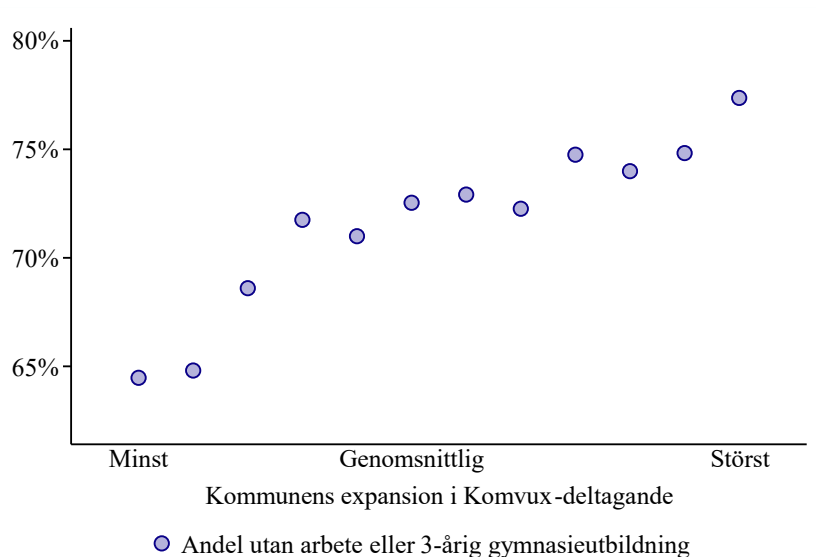
Kunskapslyftet riktade sig främst till arbetslösa med mindre än tre års gymnasial utbildning, men även anställda med kort utbildning och andra vuxna fick delta i mån av plats. Arbetslösa erbjöds ett särskilt utbildningsbidrag som motsvarade deras arbetslöshetsersättning och gav dem ekonomiskt stöd under högst ett års heltidsstudier. Det särskilda utbildningsbidraget betalades endast ut till personer mellan 25 och 55 år. Figur 1 visar att det var just denna åldersgrupp som drev ökningen i Komvuxdeltagande under tiden som satsningen pågick. Vidare visar Figur 2 att ökningen i deltagandet på Komvux var som störst i kommuner med en högre andel 25–55-åringar utan arbete eller treårig gymnasieutbildning. Detta är i linje med att satsningen vände sig till dessa grupper.

Figur 1 Antal heltidsstuderande elever på Komvux per åldersgrupp.

Not: Figuren visar antalet heltidsstuderande elever inom Komvux över tid, uppdelat efter åldersgrupper (alla åldrar, 18–24, 25–55 och 56+). Antalet räknas i enlighet med Statistiska centralbyråns definition och rapporteras i tusental.

Figur 2 Utbildningsnivå och sysselsättningsgrad i kommuner med olika stora ökningar i Komvux-deltagande efter Kunskapslyftet infördes.

Not: Figuren visar utbildningsnivån och sysselsättningsgraden inom kommuner där det skedde olika stora ökningar av Komvux-deltagandet under åren 1993–2002. Varje punkt representerar data från 24 kommuner, grupperade enligt deras grad av expansion, och redovisar andelen 25–55-åringar i kommunerna som saknar arbete eller treårig gymnasieutbildning. Uppgifterna är från kalenderår 1996.

3 Undersökningsdesign

I detta avsnitt ges en kort överblick över datamaterialet och den empiriska metoden som används i analysen. För en detaljerad teknisk beskrivning hänvisas läsaren till Tilley (2023).

3.1 Data och urval

Analysen bygger främst på registerdata från Statistiska centralbyrån (SCB) som täcker åren 1993–2002. Demografisk information för hela befolkningen i arbetsför ålder hämtas från SCB:s longitudinella databas kring utbildning, inkomst och sysselsättning (LOUISE/LISA). Dessa data länkas sedan ihop med flera av SCB:s utbildningsregister, registret över arbetssökande från Arbetsförmedlingen samt inskrivningsprov från Krigsarkivet och Pliktverket.

Det huvudsakliga datamaterialet utgörs av SCB:s register över deltagare i Komvux. Komvuxregistret innehåller information om samtliga elevers registreringar på kurser, uppdelat efter år och termin. För varje kurs finns indikatorer för både avbrott och slutbetyg, vilka används för att analysera elevers

studieprestationer. Trots att det saknas information om klass är det möjligt att definiera grupper av elever som antagligen deltog i en kurs ihop (hädanefter kallade ”klasser”). Det görs genom att använda information om kursens start- och slutdatum samt vuxenskolan där kursen hölls. Dessutom går det att identifiera samtliga lärare som är anställda på skolan med hjälp av SCB:s lärarregister. Detta möjliggör en analys av både klasskamraternas egenskaper och skolans lärarsammansättning. Slutligen kompletteras dessa data med uppgifter om kommunernas kostnader för skolväsendet, såsom undervisnings- och läromedelskostnader per elev inom vuxenutbildningen.

Analysen fokuserar på 18–24-åringar som gick på Komvux mellan höstterminen 1993 och höstterminen 2002. Den valda tidsramen täcker hela perioden för Kunskapslyftet samt några år innan satsningen infördes.¹ Åldersbegränsningen görs av två skäl. Den främsta anledningen är att Kunskapslyftet riktade sig mot lågutbildade arbetslösa mellan 25 och 55 år. Om studiepopulationen inkluderade äldre elever skulle det vara svårt att utesluta att eventuella förändringar i elevers prestationer under Kunskapslyftet inte beror på den ökade andelen elever med svagare socioekonomisk bakgrund. Dessutom saknas data avseende tidigare skolprestationer, exempelvis grundskolebetyg, för de flesta äldre elever. Sådana data är däremot tillgängliga för majoriteten av 18–24-åringarna, vilket gör det möjligt att undersöka om det skedde betydande förändringar i elevernas grundläggande färdigheter under studieperioden. Det är viktigt att fastställa att sådana förändringar inte tycks vara den avgörande faktorn bakom analysens resultat.

3.2 Metod

Syftet med rapporten är att studera om tillgång till utbildningsresurser påverkar vuxna elevers studieresultat. I allmänhet är det utmanande att fastställa orsaks-samband mellan resurser och elevers prestationer. Det kan till exempel råda större brist på resurser i skolor där studieresultaten är låga på grund av yttre faktorer, till exempel en hög andel elever från mindre studievana hem. Att sämre studieresultat observeras i skolor med färre resurser är därför inte tillräckligt för att man ska kunna påstå att dålig tillgång till utbildningsresurser orsakar lägre

---

¹ Komvuxregistret sträcker sig tillbaka till 1979. Höstterminen 1993 valdes som studiens startpunkt eftersom information om slutbetyg saknas för de allra flesta kurser under skolåret HT 1992–VT 1993. Vidare skedde omfattande förändringar inom den kommunal vuxenutbildningen under början av 1990-talet (t.ex. slutet av etappsystemet och början av decentraliseringen; se Loeb 2007). Tidigare perioder är därför inte helt jämförbara med senare perioder.

prestationer bland eleverna.² I den här rapporten försöker jag lösa detta metodproblem och hitta ett orsakssamband genom att analysera Kunskapslyftets påverkan på utbildningsresurser och elevers studieresultat.

Den empiriska metoden kan förklaras med hjälp av ett tankeexperiment. Låt oss säga att det endast fanns två kommuner. Till en början utvecklades de två kommunernas tillgång till resurser och studieresultat inom Komvux på samma sätt över tid.³ Då infördes Kunskapslyftet, vilket ledde till en kraftig ökning i Komvux-deltagande i en av kommunerna och en svag ökning i den andra. Plötsligt blev det hög efterfrågan på nya lärare i den expansiva kommunen, vilket gjorde det svårt att hitta kvalificerade lärare till alla nya tjänster, jämfört med i den icke-expansiva kommunen där det var lägre efterfrågan på nya lärare. Vidare räckte statsbidraget inte till för att hålla undervisningskostnaderna per elev på samma nivå som innan Kunskapslyftet i den expansiva kommunen, medan statsbidraget täckte de flesta nya kostnader i den icke-expansiva kommunen.

Om utbildningsresurser inte har betydelse för elevers studieframgång borde de genomsnittliga studieresultaten i den expansiva kommunen fortsätta att utvecklas på samma sätt som i den icke-expansiva kommunen även efter införandet av Kunskapslyftet. Däremot skulle en relativ försämring av studieresultaten i den expansiva kommunen tyda på att minskad tillgång till utbildningsresurser har en negativ påverkan på elevers studieresultat. Det kan tolkas som ett orsakssamband givet att inga andra faktorer med betydelse för elevers studieresultat började skilja sig åt mellan kommunerna samtidigt som Kunskapslyftet pågick.

Tankeexperimentet som beskrivs ovan är en förenklad version av analysen som utförs i rapporten. Sveriges kommuner delas upp i två grupper — så kallade ”expansiva kommuner” där Komvux-deltagandet ökade mycket till följd av Kunskapslyftet och ”mindre expansiva kommuner” där Komvux-deltagandet ökade relativt lite (se Figur 3). Den empiriska metoden jämför utvecklingen av olika kvalitetsfaktorer och studieresultat inom vuxenutbildningen, före och efter Kunskapslyftet, i expansiva jämfört med mindre expansiva kommuner.⁴ Eftersom Kunskapslyftet riktade sig till arbetslösa 25–55-åringar med låg utbildning är det troligt att andelen Komvuxelever med svagare socioekonomisk

---

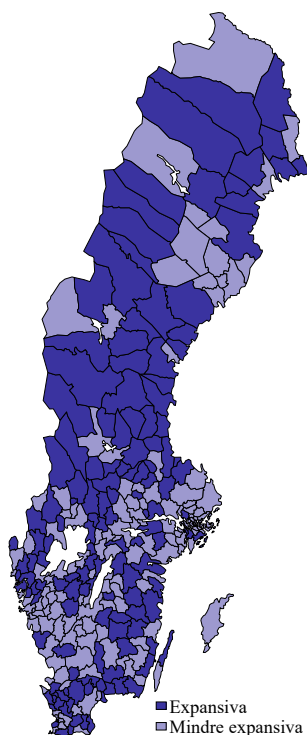
² Det är också möjligt att det observerade sambandet går åt motsatt håll. I Sverige tillämpas ofta kompensatorisk resursfördelning, vilket innebär att huvudmän fördelar större ekonomiska resurser till skolor med socioekonomiskt svagare elevsammansättning.

³ Om exempelvis andelen elever med godkända betyg i en kommun ökade med 5% från ett år till ett annat så ökade andelen elever med godkända betyg med 5% även i den andra kommunen.

⁴ Tekniskt sett innebär detta en så kallad ”difference-in-differences-analysis”, där de expansiva kommunerna tillhör den behandlade gruppen och de mindre expansiva kommunerna tillhör den jämförelsegruppen (se Tilley 2023 för detaljer).

bakgrund ökade mer i de expansiva kommunerna än i de mindre expansiva kommunerna under studieperioden. För att minska risken att förändringar i studiepopulationens egenskaper driver eventuella förändringar i studieresultaten begränsas analysen till yngre vuxna elever.

Figur 3 Karta över expansiva och mindre expansiva kommuner under Kunskapslyftet.

Not: Samtliga kommuner kategoriseras i två grupper baserat på deras ökningsgrad i Komvux-deltagande under Kunskapslyftet. De kommuner som upplevde en större expansion än genomsnittet klassificeras som ”expansiva”, medan de som hade en mindre expansion än genomsnittet klassificeras som ”mindre expansiva”. Grad av ökning mäts enligt Tilley (2023).

4 Resultat

I detta avsnitt presenteras resultaten från analysen i tre delavsnitt. Först visar jag att Kunskapslyftet hade en negativ påverkan på olika kvalitetsfaktorer. Därefter redovisar jag resultat som visar att denna negativa påverkan på kvalitetsfaktorer sammanföll med negativa effekter på elevers studieresultat. Slutligen presenteras resultat som visar att elevers studieresultat påverkades negativt oavsett deras bakgrund.

4.1 Minskad tillgång till utbildningsresurser

Figur 4 visar ett exempel på att expansiva kommuner upplevde större förändringar i olika kvalitetsfaktorer än mindre expansiva kommuner. De två linjerna illustrerar utvecklingen av elevers tillgång till kvalificerade lärare över tid inom varje kommungrupp. Innan Kunskapslyftet infördes fanns inga märkbara skillnader. Elever i båda grupperna av kommuner gick på vuxenskolor där ungefär 85 % av lärarna hade en pedagogisk examen. Andelen lärare med pedagogisk examen minskade marginellt under åren 1993–1996, men utvecklingen var likadan i både expansiva och mindre expansiva kommuner. Detta gör det troligt att utvecklingen hade fortsatt att vara likadan i de två grupperna om Kunskapslyftet inte hade införts. Vid början av Kunskapslyftet, läsåret 1997, skedde en markant nedgång i tillgången till kvalificerade lärare som var mer uttalad i de expansiva kommunerna än i de mindre expansiva kommunerna.

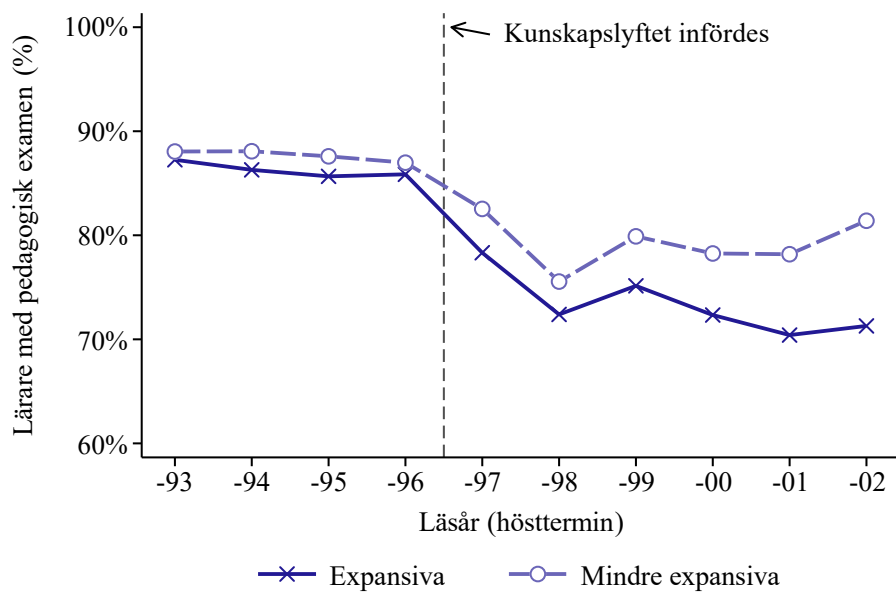
De två översta panelerna i Tabell 1 redovisar resultat från en formell regressionsanalys av hur olika kvalitetsfaktorer inom Komvux utvecklades i de expansiva kommunerna jämfört med de mindre expansiva kommunerna till följd av Kunskapslyftet. Skattningen i panel A, kolumn 1 motsvarar den grafiska analysen i Figur 1 och mäter den relativa förändringen i tillgången till lärare med pedagogisk examen – en minskning som var 5,2 procentenheter större i de expansiva kommunerna än i de mindre expansiva kommunerna. Liknande mönster framträder om man istället fokuserar på tillgången till lärare med minst tre års erfarenhet (panel A, kolumn 2) eller använder den genomsnittliga utbildningslängden som ett mått på lärarkvalifikation (panel A, kolumn 3). Resultaten visar även att utgifterna per elev påverkades negativt, särskilt undervisningskostnaderna (panel A, kolumn 4–6). Dessutom ökade klasskamraternas genomsnittsålder i de expansiva kommunerna samtidigt som deras socioekonomiska status⁵ och kognitiva förmåga försämrades (panel B, kolumn 1, 2 och 4).

Sammanfattningsvis visar resultaten i Tabell 1 att Kunskapslyftet hade en större negativ påverkan på olika kvalitetsfaktorer i de expansiva kommunerna jämfört med i de mindre expansiva kommunerna. Om dessa kvalitetsfaktorer spelar roll för elevers studieprestationer borde vi observera förändringar i studieresultat samtidigt som faktorerna förändras. Om exempelvis tillgången till kvalificerade lärare har en positiv påverkan på elevers prestationer ska vi förvänta oss att studieresultaten försämrades i samband med Kunskapslyftet. Detta utforskas i nästa avsnitt.

---

⁵ Föräldrarnas utbildning används som ett mått på socioekonomisk bakgrund.

Figur 4 Elevers tillgång till kvalificerade lärare inom Komvux i expansiva och mindre expansiva kommuner (1993—2002).

Not: Andelen lärare med pedagogisk examen mäts på skol- och undervisningsnivå. Samtliga kommuner är grupperade i två grupper: expansiva kommuner och mindre expansiva kommuner (se Figur 3).

Tabell 1 Skattad effekt på resurser, klassammansättning och studieresultat.

<i>Panel A: Elevers tillgång till skolresurser</i>						
	<i>Lärarkvalifikationer</i>			<i>Kostnader per heltidsstuderande</i>		
	Pedagogisk examen	≥ 3-års erfarenhet	Utbildning (antal år)	Läro-material	Undervisning	Lokaler
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Effekt	-0,052 (0,015)***	-0,047 (0,020)***	-0,150 (0,055)***	-0,189 (0,107)*	-0,117 (0,048)***	-0,231 (0,153)
Genomsnitt för utfallsvariabeln	0,870	0,848	15,524	7,131	9,657	8,391
Observationer	3 230 825	3 230 825	3 230 825	3 157 089	3 169 521	3 160 466

<i>Panel B: Klasskamraters egenskaper</i>						
	Föräldrarnas utbildning	Kognitiv förmåga	Utbildning (antal år)	Ålder	Kvinnor (andel)	Klasstorlek
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	Effekt	-0,057 (0,032)*	-0,034 (0,017)**	-0,018 (0,018)	0,332 (0,184)*	0,003 (0,007)
Genomsnitt för utfallsvariabeln	11,484	-0,138	11,166	27,577	0,624	41,866
Observationer	3 230 990	3 205 804	3 240 286	3 240 448	3 240 448	3 240 448

<i>Panel C: Elevers studieresultat</i>						
	<i>Registrerade elever</i>		<i>Elever med slutbetyg, 1994–2002</i>			
	Klarade kursen	Hoppade av kursen	Betyg: Underkänd	Betyg: Godkänd	Betyg: VG/MVG	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	
Effekt	-0,034 (0,007)***	0,037 (0,007)***	0,001 (0,005)	0,002 (0,007)	-0,004 (0,009)	
Genomsnitt för utfallsvariabeln	0,647	0,305	0,080	0,434	0,486	
Observationer	3 240 448	3 240 448	2 062 652	2 062 652	2 062 652	

Not: Tabellen visar resultaten från en så kallad "difference-in-differences"-regressionsanalys där varje utfall relateras till fixa årseffekter, fixa kommuneffekter samt interaktionen mellan en indikator för expansiva kommuner och en indikator för alla åren efter Kuns kapslyftet infördes. Den redovisade effekten motsvarar koefficienten för interaktionstermen. Standardfel presenteras inom parentes och är klustrade på kommunnivå. Genomsnittet beräknas bland elever i de mindre expansiva kommunerna innan början av Kuns kapslyftet (läsåren 1993–1996). Elever förekommer i urvalet en gång för varje registrerad kurs. Lärarsammansättning mäts på både skol- och undervisningsnivå. Kostnaderna per heltidsstuderande mäts med logaritmisk skala på kommunal nivå. Klasskamraters egenskaper mäts på klassnivå. Kognitiv förmåga avser ett sammanfattande mått som baseras på grundskolebetyg (för yngre vuxna elever) och/eller mönstringsprov (för män) och som har standardiserats till att ha medelvärde 0. VG/MVG står för betygen 'Väl Godkänd' eller 'Mycket Väl Godkänd'. Data från 1993 exkluderas i panel C (kolumn 3–5) eftersom en annan betygsskala tillämpades det året.

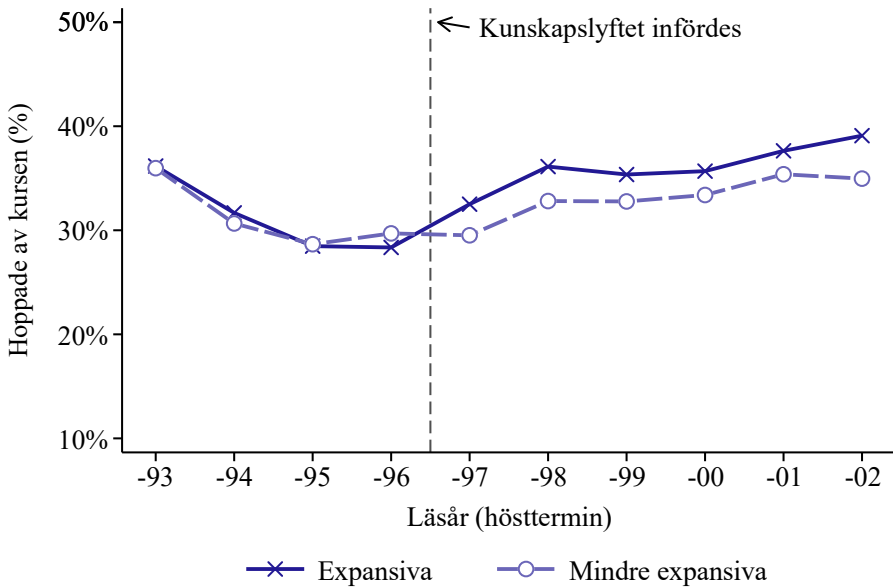
4.2 Ökad sannolikhet för avhopp

Kommuner där expansionen av Komvux var som störst upplevde inte bara större förändringar i olika kvalitetsfaktorer, utan också en större försämring i elevers studieprestationer. Detta illustreras med en grafisk analys i Figur 5, vilken visar utvecklingen av avhopp från påbörjade kurser i expansiva kommuner och mindre expansiva kommuner. Innan Kunskapslyftet infördes utvecklades andelen avhopp på samma sätt i båda kommungrupperna. Utvecklingen började skilja sig åt läsåret 1997, då avhoppet ökade mer bland elever i de expansiva kommunerna.

Den nedre panelen av Tabell 1 redovisar resultaten från en mer formell regressionsanalys av Kunskapslyftets effekt på elevers studieresultat. Skattningen i kolumn 1 visar att sannolikheten att elever i de expansiva kommunerna klarade sina kurser minskade med 3,4 procentenheter jämfört med elever i de mindre expansiva kommunerna. Denna försämring i studieresultat förklaras helt av en ökad sannolikhet att hoppa av påbörjade kurser (kolumn 2) och inte av en ökad sannolikhet att bli underkänd givet att man fullföljde kursen. Bland elever som fullföljde sina kurser observeras inga statistiskt signifikanta förändringar i slutbetyg (kolumn 3–5).

Tillsammans med resultaten i det föregående avsnittet, som visade att Kunskapslyftet hade en negativ effekt på olika kvalitetsfaktorer, tyder resultaten i Tabell 1 på att dessa kvalitetsfaktorer har betydelse för vuxna elevers studieframgång. Tilley (2023) presenterar ytterligare analyser som stödjer denna tolkning framför alternativa förklaringar. Till exempel visar studien att elevsammansättningen i både de expansiva och mindre expansiva kommunerna utvecklades på liknande sätt över tid, vilket indikerar att den observerade ökningen i kursavhopp inte drivs av signifikanta förändringar i elevernas bakgrund. Vidare kan det utslutas att resultaten beror på att elever i de expansiva kommunerna började registrera sig för mer krävande kurser eller fick bättre arbetsmarknadsutsikter under studieperioden.

Figur 5 Studieresultat inom Komvux i expansiva och mindre expansiva kommuner (1993–2002).

Not: Kursavhopp definieras som antingen ett registrerat kursavbrott eller en slutrapport från läraren att "betygsunderlag saknas". Samtliga kommuner är grupperade i två grupper: expansiva kommuner och mindre expansiva kommuner (se Figur 3).

4.3 Liknande effekter oavsett bakgrund

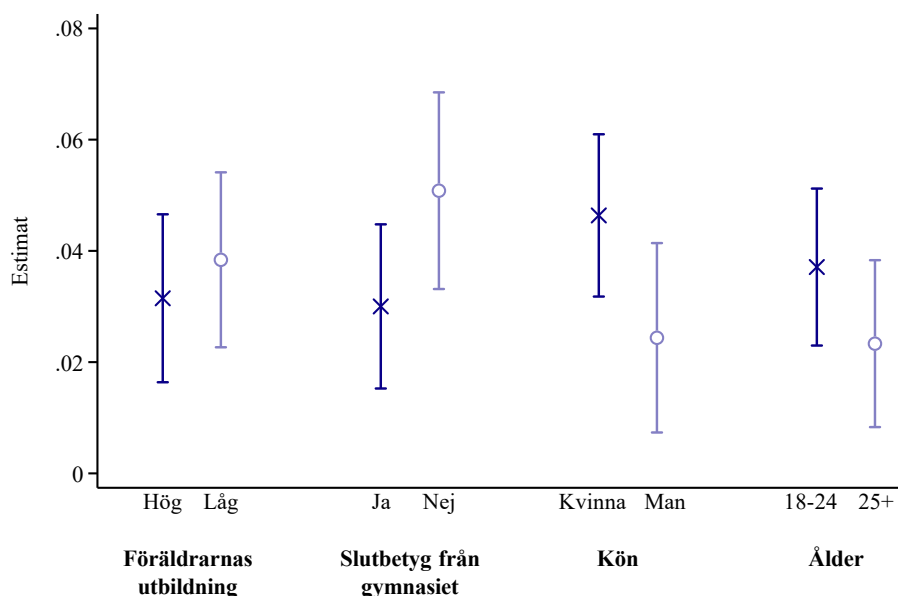
Det föregående avsnittet visade att Kunskapslyftet ledde till en ökning i avhopp från påbörjade kurser. En viktig fråga är om denna negativa effekt på elevers studieresultat var mer påtaglig för vissa elevgrupper än för andra. Detta undersöks i Figur 6, som presenterar den skattade effekten på sannolikheten att hoppa av för elever med olika bakgrund. Det finns inga statistiskt signifikanta skillnader mellan elever med hög- och lågutbildade föräldrar, elever med och utan slutbetyg från gymnasiet eller mellan män och kvinnor. Avhopp ökade i alla dessa grupper, även om den skattade effekten är något starkare för kvinnor och elever som inte avslutat gymnasiet.

Slutligen har jag undersökt om effekterna varierar mellan olika åldersgrupper. Hittills har alla analyser begränsats till elever i åldern 18–24 år. Åldersbegränsningen gjordes eftersom Kunskapslyftet riktades till arbetslösa mellan 25 och 55 år med låg utbildning. Eventuella försämringar i studieresultat i den äldre åldersgruppen skulle således kunna förklaras av förändringar i elevernas egenskaper. Med detta förbehåll i åtanke är det ändå viktigt att undersöka om

resultaten verkar överförbara även till äldre elever. Äldre elever utgör nämligen en betydande andel av deltagarna inom Komvux. Den sista skattningen i Figur 6 visar att även äldre elevers studieprestationer påverkades negativt av Kunskapslyftet, med en ökad sannolikhet för kursavhopp. Resultaten för yngre elever verkar därför kunna generaliseras till äldre elever.

Figur 6 Skattad effekt på kursavhopp bland Komvux-elever med olika egenskaper.

Not: Alla estimat utom det för åldersgruppen 25+ baseras på data från elever mellan 18 och 24 år. Föräldrar definieras som högt utbildade om de har minst ett års eftergymnasial utbildning.

5 Avslutande diskussion

Under åren 1997–2002 pågick Kunskapslyftet, en omfattande utbildnings-satsning som medförde en fördubbling av studieplatserna inom kommunal vuxenutbildning. Denna rapport har analyserat effekterna av Kunskapslyftet för att undersöka om tillgången till utbildningsresurser har betydelse för elevers studieresultat inom vuxenutbildningen. Analysen visar att elever i kommuner där expansionen var som störst fick minskad tillgång till utbildningsresurser jämfört med elever i mindre expansiva kommuner, exempelvis minskade tillgången till kvalificerade lärare och undervisningskostnaderna per elev sjönk. Samtidigt

ökade avhoppet från påbörjade kurser, vilket tyder på att minskade resurser/kvalitet ledde till att eleverna fick sämre studieresultat.

En viktig slutsats är att satsningar som utökar tillgången till utbildning kan medföra oavsiktliga negativa konsekvenser för elevers studieresultat. Detta resultat är särskilt relevant inom just vuxenutbildning då beslutsfattare ofta betraktar livslångt lärande som en nyckelstrategi för att möta de föränderliga kraven på arbetsmarknaden samt för att förbättra integrationen bland personer med utländsk bakgrund. Även om storskaliga utbildningssatsningar, som exempelvis Kunskapslyftet, kan förbättra samhällets kompetensförsörjning, finns det en motkraft i spel – nämligen att en utbyggnad kan leda till försämrad kvalitet och fler avhopp. Sådana indirekta konsekvenser bör beaktas vid utformning och utvärdering av satsningar som syftar till att öka antalet deltagare i vuxenutbildning.

Rapportens slutsatser begränsas av att Kunskapslyftet påverkade många olika kvalitetsfaktorer samtidigt, exempelvis lärarkvalifikationer, elevsammansättning och utgifter för undervisning. Detta gör det svårt att identifiera de mest betydande faktorerna för elevernas studieresultat. Framtida forskning skulle kunna fastställa vilka faktorer som mest kostnadseffektivt driver vuxna elevers studieframgång. Det vore också värdefullt att undersöka om tillgången till utbildningsresurser har långsiktiga konsekvenser för vidare utbildning, sysselsättning och inkomst.

Referenser

- Andersson, C., Johansson, P., och Waldenström, N. (2011). Do you want your child to have a certified teacher? *Economics of Education Review*, 30(1), pp. 65–78.
- Bianchi, N. (2020). The indirect effects of educational expansions: Evidence from a large enrollment increase in university majors. *Journal of Labor Economics*, 38(3), pp. 767–804.
- Carrell, S.E., Fullerton, R.L. och West, J.E. (2009). Does your cohort matter? Measuring peer effects in college achievement. *Journal of Labor Economics*, 27(3), pp. 439–464.
- Ehrenberg, R.G. och Zhang, L. (2005). Do tenured and tenure-track faculty matter? *The Journal of Human Resources*, 40(3), pp. 647–659.
- Fredriksson, P., Öckert, B. och Oosterbeek, H. (2013). Long-term effects of class size. *The Quarterly Journal of Economics*, 128(1), pp. 249–285.
- Hoffman, F. och Oreopoulos, P. (2009). Professor qualities and student achievement. *The Review of Economics and Statistics*, 91(1), pp. 83–92.
- Jackson, C.K., Wigger, C. och Xiong, H. (2020). Do school spending cuts matter? Evidence from the Great Recession. *American Economic Journal: Economic Policy*, 13(2), pp. 304–335.
- Krueger, A.B. och Whitmore, D.M. (2001). The effect of attending a small class in the early grades on college-test taking and middle school test results: Evidence from Project STAR. *The Economic Journal*, 111(468), pp. 1–28.
- Loeb, I.H. (2007). Utveckling och förändring i kommunal vuxenutbildning: Yrkeslivshistoriska studier och sammanhangsanalys om tre epoker. *Studies in Educational Policy and Educational Philosophy*, 2007(2), pp. 1–16.
- Papay, J.P. och Kraft, M.A. (2015). Productivity returns to experience in the teacher labor market: Methodological challenges and new evidence on long-term career improvement. *Journal of Public Economics*, 130, pp. 105–119.

Tilley, J.L. (2023). *School resources, peer inputs, and student outcomes in adult education*. Uppsala: IFAU Working Paper 2023:9.

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) är ett forskningsinstitut under Arbetsmarknadsdepartementet med placering i Uppsala.

IFAU ska främja, stödja och genom forskning genomföra uppföljningar och utvärderingar.

Uppdraget omfattar effekter av arbetsmarknads- och utbildningspolitik, arbetsmarknadens funktionssätt och arbetsmarknadseffekter av socialförsäkringen.

I rapportserien presenteras såväl IFAU:s forskning som resultat av samarbeten med andra nationella och internationella forskningsorganisationer.

IFAU delar årligen ut bidrag till olika forskningsprojekt, vars resultat publiceras i rapportserien.

Rapporterna kan vara fristående eller publiceras tillsammans med ett Working paper.

Alla IFAU:s publikationer finns på www.ifau.se